

Література

1. Селивончик В. Возрождение ремесла: пособие по ручному узорному ткачеству / В. Селивончик. — Мн. : Полымя, 1997. — 142 с.
2. Сидорович С. Художня тканина західних областей УРСР / С.Сидорович. — К. : Наукова думка, 1979. — 153 с.
3. Шевченко Є. Українська народна тканина / Словник народної термінології / Є. Шевченко. — К. : Артанія, 1999. — 412 с.

References

1. Selyvonchuk V. Vozrozhdenye craft: posobyе patterned on hand tkachestvu / V.Selyvonchuk. — Mн. : Polymya, 1997. — 142 p.
2. Sydorovych S. Artistic fabric of western regions of the USSR / S.Sydorovych. — K. : Naukova Dumka, 1979. — 153 with.
3. Shevchenko E. Ukrainian folk fabric / Glossary of terms folk / Ye.Shevchenko. — K. : Artania, 1999. — 412 p.

УДК 655.3.066.24:504.03

Бернат Леонід Анатолійович

викладач кафедри графічного дизайну

Київського державного інституту декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА ЕТАПИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ПЛАКАТА В УКРАЇНІ

Стаття присвячена історії та розвитку екологічної проблематики у вітчизняному плакаті. Прослідковано етапи його становлення, окреслено коло художників, що висвітлювали проблеми екології у всій різноманітності її аспектів. Підкреслено, що формування екологічного мислення і світогляду людини – завдання екологічного плаката.

Ключові слова: плакат, екологічний плакат, художник, Україна.

Бернат Леонід Анатольевич, преподаватель кафедры графического дизайна Киевского государственного института декоративно-прикладного искусства и дизайна имени Михаила Бойчука

История становления и этапы развития экологического плаката в Украине

Статья посвящена истории и развития экологической проблематики в отечественном плакате. Прослежены этапы его становления, очерчен круг художников, освещали проблемы экологии, во всем разнообразии ее

аспектов. Підчеркнуто, що формування екологічного мислення і мировоззрення человека – задача екологічного плаката.

Ключевые слова: плакат, екологічний плакат, художник, Україна.

Bernat Leonid, *lecturer in graphic design Kiev State Institute of Decorative and Applied Art and Design named Michael Boychuk*

The history of environmental and development stages of the poster in Ukraine

The article is devoted to the history and development of environmental issues in the national poster. Followed the stages of its formation, the circle of artists who covered environmental issues in all of its aspects. It is emphasized that the formation of ecological thinking and philosophy of man - the problem of environmental poster.

Keywords: poster environmental poster artist, Ukraine.

Екологічний плакат є самостійним художнім явищем, що вимагає окремого, комплексного, системного вивчення. В умовах, коли світу загрожують глобальні екологічні біди, постановка цієї проблематики в мистецтві плаката набуває особливої цінності, що і визначає її актуальність. Мистецтву плаката присвячені численні публікації зарубіжних та вітчизняних фахівців. Значну увагу проблемам у жанрі екологічного плаката приділяють дослідники: О. Гладун, В. Даниленко, М. Конєва, В. Косів, О. Северіна, В. Шевченко.

Протягом усієї своєї історії людство поступово збільшувало тиск на природу, усе більше порушуючи в ній екологічну рівновагу. На початку ХХІ ст. екологічні проблеми набули статусу глобальних. Вони є типовими для розвинених індустріальних і урбанізованих регіонів планети й характерні для України.

Сьогодні Україна переживає глибоку екологічну кризу і належить до найбільш неблагополучних країн Європи. За підрахунками деяких екологів існує 36 найбільших глобальних проблем з якими зіткнеться людство найближчі десятиліття. Серед них найважливіші – дефіцит питної води, зміна клімату, наступ пустель, зникнення лісів, окремих видів рослин і тварин, забруднення повітря, нагромадження відходів людської діяльності. Хижацьке ставлення людини до природи унеможливають стабільний розвиток усього сущого на Землі.

У 70-х роках ХХ століття розпочався рух на захист навколишнього середовища (виникнення міжнародних організацій: Global Nest, Всесвітнє товариство захисту тварин, Всесвітній фонд природи, Глобальний екологічний фонд, Грінпіс, Європейське екологічне агентство, Міжнародний Зелений Хрест, Міжнародний союз охорони природи, Українська екологічна асоціація

«Зелений світ», Українське товариство охорони природи) стає значущим явищем нашого часу.

До справи охорони природи приєднується така масова форма мистецтва, як плакат. Він відіграє вагомий роль у становленні екологічно орієнтованого образу мислення в суспільстві, посідає помітне місце у сфері глобальної екологічної пропаганди. Художники-графіки лаконічно і доступно розповідають про сьогоднішню найнагальнішу проблему людства в найширшому сенсі – від безпосередньо екології планети (забруднення водойм, ґрунту, атмосфери, неконтрольована вирубка лісів, браконьєрства переробка сміття, альтернативні джерела енергії, екотранспорт і так далі) – до екології свідомості й культури. Прослідковуючи історію становлення плаката екологічного спрямування (зібрання плакатів НБУВ, каталоги виставок) слід зазначити, що від початку його виникнення і до 50-х років ХХ ст. ця тематика практично не знаходила свого відображення в мистецтві плаката. В зразках цього періоду не було прямих екологічних проблем. Людство, захоплене технічним прогресом (технічна революція, розвиток народного господарства, індустріалізація та ін.) не відразу усвідомило його загрозові наслідки.

У 60–70-х рр. ХХ ст. в плакатах цього напрямку, в основному, притаманні загальні заклики та образи, переважно турботи про звірів та птахів, збереження лісів від вогню, озелененню планети, браконьєрства (Г. Горобієвська «Уквітчаєм Вітчизну садами зеленими!» (1960); Г. Шевцов «Любіть, шануйте, бережіть природу!» (1968); А. Левковський «Бережіть підземні води від забруднення», (1969); Л. Даценко «З одного дерева можна зробити 100 000 сірників, один сірник може спалити 100 000 дерев» (1972). Але такі плакати в основному були декларативними і не піднімали гостро екологічні проблеми. Плакатам зазначеного періоду притаманна романтичність, багатоплановість та ілюстративність.

З кінця 70-х рр. ХХ ст. з загостренням екологічних проблем суспільства починає змінюватись і сам настрій плаката. Він стає більш емоційним, його мова більш лаконічною, частіше використовується мова метафор, символів. Зустрічаються як загальні гасла і романтичне їх вирішення (Г. Шевцов, «Оберігай красу рідної землі!» (1983); К. Кудряшова «Природа вчить нас розуміти прекрасне. Любов до рідної країни неможлива без любові до її природи. К. Г. Паустовський (1990) так і трагічне звучання теми, словненої символіки (Л. Даценко «Стоп» (1980); І. Хара, І. Завадський «Де ти, господар?» (1990). Наскільки актуальними були ці проблеми свідчить і той факт, що починають виходити серії екологічних підбірок. Як приклад, серія «Охороняй рідну природу». Людина і навколишній світ, людина та її майбуття – зіставлення, на яких будується образотворча мова плакатів цієї серії.

Серед численних проблем охорони природи особливе місце належить збереженню тваринного і рослинного світу. Заклик до балансу між людською цивілізацією та живою природою виражено промовисто, образно у плакатах В.

Вітера «Не допустим!», «Ежедневно, но бережливо». Філософський аспект рівноправного співіснування людини і природи зумів лаконічно передати художник у плакаті «Серцям гармонію єднання-планеті хворій виживання» Ідея єдності природи і людини є найважливішою в процесі становлення екологічного світогляду.

Тепло почуттів і одночасно напружена гострота у гаслі зберегти оточуючий світ природи на плакаті О. Терентьєва «Це не тільки твоя Земля HOMO SAPIENS» (1980). У центрі композиції плаката невеликий острівцець зелені, на якій беззахисна оленяца з оленятами, навколо них, як зашморг, сіра стрічка бетонної автостради. Тема браконьєрства піднімається в роботах О. Векленка «Нет!» (1989); П. Савченка «Товарищи! Браконьерству – решительный бой!» (1982). Глибиною думки, вдалим вибором техніки виконання та несподіваністю асоціації (замість кулі мисливська рушниця заряджається касетою з фотоплівкою) приваблює плакат В. Шості «Ні пуху не пера!» (1978). Неконтрольована вирубка лісів в Україні сьогодні є однією з найбільших екологічних проблем. Застерігає людство від знищення лісів Є. Кудряшов у плакаті «Человек проходит как хозяин...» (1989). Адже занадто добре відомо, що лишається в тих місцях, за якими «людина проходить, як господар». Наслідки злочинного поводження з тими небагатьма дарами, як ще залишила нам природа – в аномаліях клімату, спустошенні та забрудненні планети. Своє бачення безвідповідальності та руйнівної діяльності людини (псування дерев, знищення флори) – в роботах В. Сокола «Не каліч» (1978) А. Бондара, «Після мене хоч потоп!» (1989).

Масштаби забруднення набувають глобального характеру і загрожують непередбачуваними наслідками. Змушують усвідомити серйозність небезпеки що несе забруднення води усьому живому на землі плакати: О. Шульгана «За чисті води і повітря» (1983); Є. Кудряшова «Ні!» (1973); В. Дем'яненко «20 000 000 000 тонн відходів, від консервних банок до радіоактивних речовин вже викинуто людиною в моря і океани» (1989).

Проблему захисту довкілля від промислових забруднень висвітлюють художники Ж. Кравченко «За життя над димарями» (1973); Б. Хенкін «Заводи дихайте чистіше!» (1985). Гостра думка, пом'якшена гумором, погляд на тему що є відмінним від традиційного уявлення про неї – в плакатах В. Побоківа «Козак Мамай – душа правдивая. Не п'є, жінку не б'є, вже й не гуляє, бо від смогу та нітратів здоров'я не має», (1990) та О. Лескомцева О. Стайкова Е. Морозовського [«Запорожці пишуть листа турецькому султану»], (1990). В останній художники використали та творчо переосмислили відому картину І. Рєпіна, вдягнувши запорожців у протигазу.

Плакат В. Вітра «Увага – безпека» орієнтує увагу до проблеми особливо актуальної для великих міст, – забруднення повітря автомобільним транспортом. А така істина як «природа – джерело здоров'я» по-новому зазвучала в його плакаті «Бережіть природу! Джерело життя, бадьорості

здоров'я». Автор знайшов оригінальний художній образ: у зображеній на темному фоні аптечній склянці з прикріпленим до неї рецептом сяє барвами літній пейзаж.

Жодна катастрофа ХХ століття не мала таких важких екологічних наслідків як Чорнобильська. Це трагедія глобального масштабу розділила історію на два періоди – до і після трагедії. Для загострення відображення проблем екології графіки-плакатисти шукають нові образи і засоби вираження, художньо їх осмислюючи. Справжньою тривоگوю за долю світу є плакати А. Вереші, Т. Фомичова «О святая, о святая родина моя, чем помогу тебе рыдая!» (1989); В. Вітера «26.IV 86»; В. Вештака «Welcom to Київ», (1990); О. Штанка «І раніше у багатьох виникав сумнів в правильності вибраного для станції місця. Борис Олійник», (1990); В. Шості, Ж. Кравченко «Екологічну правду всім», (1989), О. Векленка «26.04.86», «Завтра буде пізно. Допоможемо дітям Чорнобиля сьогодні», «АЕСстетизація». Пізніше чорнобильській темі О. Векленко присвятив серію плакатів, що експонувались на виставці «Екоплакат-93». Принагідно слід відмітити, що вже на Першому Київському Бієнале плаката у 1989 році широко була представлена і тема екології.

Кожен із художників по-своєму підходив до розуміння цієї проблеми шукаючи нові форми, методи і підходи у вирішенні творчих завдань, але всіх об'єднувала одна спільна мета – чесно і безкомпромісно донести до людства увесь масштаб і суть злочинів проти довкілля. Праця художників стала невід'ємною частиною діяльності відомих міжнародних суспільних організацій з охорони навколишнього середовища (Грінпіс, Всесвітній фонд природи, Всеукраїнська екологічна ліга), які відіграють важливу роль в історії розвитку і еволюції екологічної тематики в плакаті, і становленні жанру «екологічний плакат».

Яскравим прикладом організації, що прагне вирішити екологічні проблеми засобами мистецтва є Міжнародна триєнале графіки та плакату «4 й Блок», заснованого у 1991 році (Харків) до п'ятиріччя Чорнобильської аварії. Спочатку об'єднавши художників світу навколо теми Чорнобильської трагедії з часом Міжнародна триєнале стала місцем розгляду найбільш глобальних екологічних проблем людства: утилізації сміття, глобального потепління, кислотних дощів, деформації озонового шару, деградації ґрунтів, хімічного забруднення тобто усіх тих екологічних проблем, які пов'язані з діяльністю людини. Засновник і президент Міжнародного триєнале, художник, ліквідатор аварії О. Векленко вважає, що подібні виставки не можна обмежувати стінами галерей, їх потрібно «вносити на вулиці», і привертати увагу до стану довкілля найкращими зразками сучасного світового плакату.

Зацікавлення світовою спільнотою проблемами екології обумовлено загрозам, спричиненими хижою споживацькою природою людини і безвідповідальністю та відповідями природи, якими вона супроводжує життя людства останнім часом. Екологічний плакат, як жанр плакатного мистецтва (з

початку свого становлення як «екологічна тематика») – активний учасник суспільного життя. Він не тільки доносить до співгромадян думку про екологічні проблеми, їх причини та наслідки, а іноді намічає шляхи їх вирішення. Його феноменологічне завдання – формування екологічної культури мислення світогляду.

Прослідкувавши теми, які висвітлювались художниками, можна з упевненістю констатувати, що практично всі плакатні гасла та твори минулих років є актуальними й нині. В цей же час в Україні, за очевидної необхідності не має можливості широко використовувати плакати цього спрямування. Вжиток екологічного плакату невинувато збувся (виключення становлять банери, де-не-де розміщені за межами міста на кшталт «бережіть ліс від пожежі»). На сьогодні екологічна тематика є важливим елементом культури XXI ст. Її популяризація та застосування є показником розвитку прогресивного суспільства, безкомпромісної позиції щодо соціально значущих цінностей.

Література

1. Валерій Вітер. 100 плакатів // Мистецький життєпис. — Київ, 2007. — 95 с.
2. Галькевич Т. Український друкований плакат 1950–1964 років з фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського : каталог. Вип 1 / Тетяна Галькевич, Олена Донець ; відп. ред. Г. М. Юхимець. — Київ, 2014. — 424 с. : іл.
3. Гладун Д. О. Соціальний/екологічний плакат як феномен графічного дизайну / Д. О. Гладун // ХДАДМ. — 2008. — № 4. — С. 21–27.
4. Донець О. М. Український друкований плакат другої половини 1960-х – початку 1980-х років з фондів НБУВ: тематика, художні особливості / О. М. Донець // Рукописна та книжкова спадщина України. — 2015. — Вип. 19. — С. 205–228.
5. Северина О. Н. Развитие современного экоплаката (На примере Международной триеннале экоплаката «4-й Блок») / О. Н. Северина // Традиции и новации в высшем архитектурно-художественном образовании. — 2007. — № 1. — С. 193–196.
6. Северина О. Н. Развитие экологической проблематики в экологическом плакате 20–80-х годов XX века / О. Н. Северина // Вісник ХДАДМ. — 2005. — № 6. — С. 58–66.

References

1. Valery wind. 100 // Art Posters biography. — Kyiv, 2007. — 95 s.

2. Halkevych T. Ukrainian printed placard years 1950–1964 in the National Library of Ukraine named ... Vernadsky: directory. Issue 1 / Tatiana Halkevych Elena Donets; ed. Ed. G. M. Yuhymets. — Kyiv, 2014. — 424 p. : Ill.

3. Gladun D. O. Social / Environmental Poster phenomenon as graphic design / D. O. Gladun // KSADA. — 2008. — № 4. — P. 21–27.

4. Donets A. M. Ukrainian poster printing the second half of 1960 – beginning of 1980 Vernadsky National Library of funds, themes, artistic features / A. Donets // Manuscripts and book heritage Ukraine. — 2015. — Vyp. 19. — S. 205–228.

5. Severin O. N. Development sovremennoho ekoplakata. (In-Between Example narodnoy tryennale ekoplakata «4th Block») / O. N. Severin // Tradition and High society novatsyy in architectural and artistic education. — 2007. — № 1. — P. 193–196.

6. Severin O. N. Development issues in ekolohycheskoy ekolohycheskom plakate 20–80-ies of XX century / O. N. Severin // Bulletin KSADA. — 2005. — № 6. — P. 58–66.

УДК 3.39.391

Біляєв Костянтин Анатолійович
керівник народного хору Олександрівського
сільського будинку культури Дніпровського району
Дніпропетровської області

ТРАДИЦІЙНИЙ ОДЯГ ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.

Робота присвячена дослідженню українського національного одягу. Український національний одяг тісно пов'язаний з соціально-економічними умовами життя народу, його культурою і є відображенням етнічних процесів на різних ступенях розвитку суспільства.

Ключові слова: національний одяг, традиційний одяг Дніпропетровщини, стрій

Біляев Константин Анатольевич, руководитель народного хора Александровского сельского дома культуры Днепропетровского района Днепропетровской области

Традиционная одежда Днепропетровщины XIX – нач. XX в.

Среди всех древних достижений украинского народа чудом остается по сей день украинская национальная одежда. Он был, есть и останется частью народной души. Украинская национальная одежда тесно связан с социально-экономическими условиями жизни народа, его культурой и является отражением этнических процессов на разных ступенях развития общества.

Ключевые слова: национальная одежда, традиционная одежда Днепропетровщины, строй